

Van Visch, zyn ghestaltenis, ende
verscheydenheyt.

Het XVI. Capittel.

TIs tijt, warmaerde vriant, te komen tot de vissen,
Die eertijts menig Vorst schier noyt en konde missen:
Lucullus hold' een rots tot in de woeſte zee,
Om vissen uyt het diep te locken aen de ree.
Een viſch heeft meerder prijs by vuylen moeten gelden
Als ſchapen uyt den ſtal, als offen uyt de velden:
Iae wat aen eenen viſch veel eer is uyt-geleyt,
Daer kan een groot banquet nu worden voor bereyt.
Maer

Maer vuut van desen aert geduerigh plagh te vvoelen
 Of in een modder-sloot, of in vervuylde poelen
 Bandt die van uven dis: maer van een klare beek
 Vanght daer een goede So op't eynde van de vveeck.
 De visschen van de zee die vverden hooght gepresen,
 En soo die schubben heeft, daer kan geen beter vvesen;
 De visch van desen aert die houdt men vvonder goet,
 Doch meest die sich onthout ontrent den hollen vloet.
 Ist niet een selfaem dingh! een visch gevvoon te rusten,
 En die in stilte vvoont als in gestaeghe lusten,
 Is grondigh, sonder keest, en van een vreemde smaek,
 En geen besette mont en vinter oyt vermaek;
 Maer die met harden storm geduerigh vwort gedreven,
 En door het vvoeste diep gedwongen is te svuven,
 Die heeft een beter vleys: en vvoort om gesocht,
 En vwort oock veel te recht om hooger prijs gekocht.
 Het is hier met den mensch oock even dus gelegen,
 Hem dient geen stille rust, maer eer een staegh bewegen,
 Hem dient geen stille zee, maer eer een holle vloet;
 Want sonder vorigh leede en is geen vvreughde soet.

DE Visch is wel by vele volckeren in achtinghe
 geweest, maer komen gansch niet by de Ro-
 meynen, die soo veel daer van hielen, dat sommige
 onder haer de namen van haer gheslachten van de
 Visschē namen; sommige met ongelooflijcke kostē
 vijvers maeckten, daer het Zee-vvater door de uyt-
 ghouvven steenrotsen in quam, gelijk Plinius van
 de Vijver van den dertelen *Lucullus* getuyght, waer
 van ick de over-blijffelē (*Piscina mirabile* genoemd)
 buyten de stadt Napels in Italien gesien hebbe. Iac
 eenige hebben wel derven de vvaerde van een ghe-
 hee-

heelen os voor een visch betalen. Waer over den ouden *Cato* oock klaeght, gelijk uyt *Polybius* van *Plutarcho* verhaelt vvert, seggende : dat een stadt niet en konde behouden blijven, daer een visch dierder verkoft vverde als een os. Maer ten tijde van *Cato* ghingh het noch redelijck toe, indien men het met de na-volgende tijdē wil vergelijckē, doen eenen visch, ende die niet groot, tot hooger prijs, als thien offen verkoft werde. *Plinius* schrijft dat een Borgemeester van *Romen* *Asinius Celer* twee hondert van onse Philips gulden gegevē heeft voor een Barbeel. Sy zyn oock voor ghesont gehouden geweest, om datse minder siekten onder-worpen waren, als de dieren der aerden, waerom men oock voor een gemeen spreek-vvoort seyt, *Soo gesont, als een visch*. En om het gortigh vercken, den aengewassen os, het waterigh schaep, de koortsegeydt, ende andere over te slaen. De pest, die dan in't vee, dan in dese ofte die beesten, dan in de vogelen valt, en heeft de visschen noyt bevangen, gelijk *Aristoteles* betuyghet in het achtste Boeck van sijn Historie der Dieren op het 19. Capittel.

Even-wel soo is het voedsel, dat van de Visch komt, kouwer en vochtiger, als't gene het vleesch geeft. En men sal naeulijcx eenige Visch vinden, die van soo goede gijl is, ende soo met de gematigheyt van de nature der menschen over-een-komt, als de spijsse van koren-werck, vier-voetige dieren, ende vogelen. Sy bederven oock lichtelijck, ende en kunnen soo langh niet als het vleesch, goet ghehouden werden: ende verdorven zynde, krijgen se eē quade en schadelijcke gesaltenis. Anders versch zijn-

zijnde en zijns niet alleen lieffelijck ende dé mont aengenaem: maer oock bequaem voor ledige stille luyden, die geen arbeyt en doen, ofte haer lichaem veel oeffenen: anders voor huyfluyden, en arbeyders, die hart ende veel voedsel moeten hebben, dat langh tegen-hout, is vaster kost nutter, als speck, ham, ende diergelijcke. Oock en is het visch eten niet gesont voor de gene, die een koude, vochtige, ofte beslijmde Maegh hebben, die met sinckingen gequelt zijn, ofte eenige koude sieckte onder de leden hebben. Daer is mede geen minder verscheydenheyt onder de Visch, als onder het Vleesch. Want sommige werden in de Zee gevangen, sommige in de Rivier, sommige in de Slooten ende Stil-staende wateren.

De Zee-visch wert voor de beste gehouden, om dat door het zout haren kouden, ende vochtigen aert wat verbeterd ende als verdrooght wert. Ende onder de Zee-visch werden noch voor beter gekeurt die haer midden in de Zee houdé, ende van de winden beweeght, ende ghedreven werden, als die men ontrent het strant vanght.

De Rivier-visch volghet den Zee-visch: ende onder de selve zyn mede de beste, die in groote en sterck-loopende Rivieren: ofte in wateren die een steenigen ofte zantachtigen gront hebben, ghevijsht werden. Maer die in kleyne rivieren, ofte haven, daer de gotieren ofte secreten van groote steden op uyt komen, ende daer men allerley vuyligheyt in worpt, gevangen werden, zyn quaet ende ongesont. Dan de slimste van allen zyn de Visschen, die haer in onklare slooten, ende stil-staende water onthouden,

den, en fulck insonderheyt, dat geë ververssingh van ander water en krijgt, ende allerley vuylichheyt inworpt. *Mnesitheus* seyt by *Athenaus* dat de Zeevisch, die uyt de Zee in de Rivieren, ende stil-staende wateren op-komen, al is darfe vetter ende smakelijker werden, even-wel harder om te verteeren zyn.

Men vint oock onderscheyt inde Visch na haren ouderdom, gestaltenis, ende leden, ende de tijdt. Want elck heeft zijn tijt van 't Iaer, dat hy op sijn best is. Sommige can wel te groot zijn, ende niet te beter, gelijk de Snoeck: sommige wel te jong, ghelijck de Salm: maer door de banck is de outste Visch de beste niet. Die schobben heeft, ende schilffert, is goet. In sommige wert het hooft ghepresen, in andere de staert, de kuyt, ofte yet anders.

Van Zee-visch.

De **Cabbellauw** ende **Schel-visch** verschende in haren tijdt, zijn schilferende ende kort van Visch, van goed ende bequaem voedsel, ende wel om te verteren, insonderheyt met mostert, ghelijck ghemeenlijck gheschiet, ghegeten.

Den **Abberdaen** ofte gesoute Cabbellauw, is wat harder en drooger. Dan de **Stock-visch** ofte ghedrooghde Cabbellauw is soo hart dat hy eermen hem koocken kan, met hamers gheklopt, ende in water geweyckt moet werden. Soo dat hy niet als grof voedsel geven kan, ende swaerlijck verteert wert, ende alleen nut is voor de gene die een stercke maegh hebben, ofte veel vercx doen.

De **Salm** is de eerste onder de Visschen, die smaect in't toete vvater hebben, ende daerom uyt

F f

de

de Zee in de Rivieren komen: Waeromme hy van sommige onder de Zee-vifch, van anderen onder Rivier-vifch ghereeckent wert. Hy is crimpende verfch zijnde, ende fchilfferende van vifch, goet van fmaeck, tamelijck om te verteren, ende goet voedsel gevende: zoo dat de Salm met recht onder deghefonde vifch gheftelt mach werden. Hy wert ontrent dese Stadt veel gevangen, ende foo verfch in de nabuerighe plaetfen ghelonden, maer meest ghelouten ende ghedroogt met menighe vervoert in ander landen, ende is alfdan oock wel aenghe-naem, ende den appetijt verwekkende: maer veel harder te verteren, ende en geeft oock foo goet voedsel niet, als de verfche.

Het hooft, ofte (gelijck men 't noemt) het neufgen van den Salm, wert voor het delicaetste, ende lekkerst gehouden: dan wy meer lettende op de gefontheit als op de fmaeck, seggen: dat de fne ofte mooten veel beter ende gefonder zijn. Alsoo alle vettigheyt, ende infonderheyt van vifch de maegh los maeckt. En het neusjen als zijnde kout en flijmerigh, en kan oock gheen ander, ende dien volgende, den lichame geen goet voedsel geven.

De **Steur** comt mede uyt de Zee in de Rivieren, ende is de grootfte Vifch, die op onstafel ghebracht wert, treckt met de fnuyt fyn voedsel, 'twelck weynigh is, alsoo een klare lucht hem ghenoech is, om van te levé, waerom hy oock eé nauwen buyck ende kleyne darmen heeft, in de vvelcke niet gevonden wert als eenige taeyigheyt, die hy ergens uytgefogen heeft. By ons is een spreek-vvoort, van de gene die vveynigh eten, *Hy flicht de Steur,*
by

ky leeft van de vuint. Hy is even-vvel vetter van visch als de Salm, ende kan onder de visch in die graet gestelt vverde, die het speck onder het vleesch heeft.

De **Schollen/ Tonghen/ Platysen/ Botten/** zijn alle-gader wel te verteren, en van goet voedsel. Dan gedrooght zijns harder ende swaerder om te verteren.

Den **Haringh** wert veel onder Engellant van onse Buysen ghevangen, ende is goet van smaeck, niet hart te verdouwen, van goede, ende geen grove ofte slijmerige gijl. Hy wert meest ghesouten, ende dan raeu gegeten, ende vvert soo oock voorgoet, ende gesont gehouden van *Bouwen van Renssen*, eertijts Medecin ter Goude, *Epist. Med. 29*. Dan gedrooght den Haringh, ofte **Bockent**, en is soo goet niet.

Den **Elst** is de Salm niet van koleur, maer wel van visch en smaeck ghelijck. Om haer menighte (ghelijck men mede vertelt, dat eertijts de Salm in dese stadt plach te vvesen) zijn de Elsten in veel plaetsen weynigh gheacht; nochtans vallen se moeylijckerteeften, om haer veel graten, als datse onghesont zijn. Want alse vet zijn, geven se redelijck goet voedsel, ende dat vvel verdeelt wert. Een vermaert Poët in Italien *Hieronymus Vida*, zijnde over tafel al-vvaer men van't verstandt van de Visschen sprack, seyde dat hem docht datter geen vijfscher Visch en vvas, als den Elst, om dat hy hem van ons niet en liet sien, dan als hy vet vvas, ende dat op de bequaemste tijdt, te vveren in de vasten, als't vleesch-eten verboden is. Den Elst slacht dan sommige mensché, die door haer verstant om hals raké.

F f 2

De

Den **Roch** is vreemt van reuck, die even-wel meest vergaet, als hy vvat gehouden vvert. Daerom ghelooft men in Vranc-rijck dat hy beter is te Roaen, en te Lyons als te Marseille; ende dat hy, door het vervoeré malsier ende smakelijker wort. Dan vvy hebben hem hier te Lande liever versch. Yemant by *Athen. lib. 8.* seggende dat de Roch een goede visch was, antvvoorde *Dorion*, evenghe-lijk ofte yemant een ghesoden mantel at. Hy is wat koortfigh, veel ghegeten: dan syn lever vvert voor best gheacht.

*Van Rivier-visch, ende die in't Soete-
vvater leeft.*

De **Bozen** vvert gehouden voor de gesontste vis die in't versch en soet vvater haer onthout. Hy is liefelijck van smaeck, vvcl te verteren, ende van goet ende dun voedsel. Dan de groote Vorens hebben een slijmerigh vet, ende en zijn soo goet niet: de kleyne zijn de beste, ende insonderheyt die vvat roodachtigh van visch zijn, ofte veel roode vlacken hebben. Want die onthouden haerin de klaerste vvateren, ende hebben geene vettigheyt ofte slijmerigheyt, vvacrom sy oock beter verteert vverden, rasser na beneden gaen, ende minder overtolligheyt doen vergaderen. Sommige hebben ghemeent, om datse den lijve koudé gijl geven, en niet onbequaem om het heet bloet ende lever te verkoelen, datse daerom, de gene die hetfige koortsen hebbé, gesont zijn: maer alsoo de Vorens, insonderheyt de groote, door haren vochtigen aert, lichtelijcken komen

te

te bederven: soo soude ick beter achten, dat men de selve in sulcke gelegentheyt liet achter blijven.

De **Snoetk** noch kleyn zijnde is vrongeligh van visch, niet hert om te verteren, ende wert lichtelijck door het lichaem verspreyt. Dan de groote ende ouden en zijn soo goet niet.

Den **Baers** is malsch en vrongeligh van visch, sonder eenige vettigheyt of taeyigheyt, is licht om te verteren, ende geeft goet voedsel: 'twelck nochtans slap is, ende haest vergaet. De beste zijn die scherpst op den rugh zijn en in schoon water loopē.

De **Carpers** vverden veel in de vyvers gehouden, ende setten vvel voort. Sy zijn sacht ende vochtigh van visch, ende doen oock eenighe overtolligheyt vergaderen. Ende daerom en dient men geen ander Carpers te eten, als die in klaer vvater ghevangen werden, ende oock, ghelijckmen meest alle visschen doet, werm, op datse de maegh niet te koel ende te vochtigh en maken: Daerom en dienen sy onder ander kost niet ghegeten te vverden, ende en dient oock niet darmen daer kleyn bier op drinckt, maer goede wijn. En is oock beter datse met vvijn ende specery, ghelijckmen ghemeenlijck doet, gestooft vverden, als simpelijck in vvater gesoden, ende alsdan geven sy geen quaet voedsel. De Carpers, vverden in't Latijn *Cyprini* genoemt, onder vvelcken naem mede den **Braessem** begrepen vvert, by sommighe *Cyprinus latus* genoemt, ende is den Carper van voedsel niet seer onghelijck.

Den **Barbeel** vvert by ons niet veel ghegheten, ende oock vveynieh gheacht. Vele hebben van hem een sprecek-vvoort, dat hy noch vvarm, noch

kout, noch ghesoden, noch ghebraden goet en is. Welck seggen misschien daer van daen ghekomen is, om dat de kuyt van de selve niet alleen krimpinge in den buyck maeckt, maer oock doet braken ende ter stoel gaen, ende de boors verweckt, ende de eygē werckinge veroorsaect, die van fenijnige, ende geweldigh purgerende medicamenten komen. Waerom de kuyt van dese visch gants niet gegeten en moet vverden. Maer de visch selve, alsoo hy van gheen quade gijl en is, mach men wel sonder schroom eten.

De **Lamprey** ofte **Pricke** vvert by vele voor de edelste visch gehouden, en derhalven by delicate luyden veel geacht, is van goede en lekkere smaeck, als hy wel toe-gemaect is, ende in de wijn (het welcke de gemeene bereydinge is) ghestickt, ende met speceryen gestooft wert. Maer even-vvel en verliest hy oock op die manier niet al syn slijmigheid: waerom hy oock met recht vande Medecijs onder de ghesonde visschen niet gerekent en wert, en insonderheyt voor de gene die gicht, ofte eenige quelling aen de senuwen hebben, voor onbequaem ghekeurt.

De **Seelt** hout hem meest in slickige, en moerachtige gront, daer hy oock dickwils na ruyckt. Hy en is noch goet van smaeck, noch van voedsel, maer maeckt quaden gijl, die licht verderft, ende om syn slijmerigheid niet wel verdeelt en wert, ende daerom verstoppinge veroorsaect. Insonderheyt wert hy inde Hontsdagē voor heel ongesont gehouden. Die in de Rivieren, ende klare wateren ghevangen werden, zijn soo quaet niet, als d'andere hoe-wel datse

datse oock niet heel goet en zijn, ende alleen den genen, die veel werck doen, niet schadelijck. Maer die haer in poelen, ende slickige gronden onderhouden, zijn de quaetste van allen, soo van haer eygen nature, als van wegen de plaets.

Den **Blicck** wert mede voor slechte visch gehouden, is dick wils beter van smaeck, om dat hy een groote gal-blaes heeft, die in 't schoon-maken lichtelijck breeckt.

Onder de kleyne viskens, de welcke licht te verteren zijn, en goet voetsel geven, vverden gerekent De **Post**/ ende de **Gundel**/ die smakelijck ende gesont zijn, ende derhalven too wel de siecken, als de gefonden konnen voor-geset werden.

Ael ende **Dalingh** is wel liefelijck ende aengenaem van smaeck, maer vol van taey ende glat vet; vvaerom sy oock nauwelijcx in de handen kan ghehouden werden, sonder te ontglijen, waer van het spreek-woort comt, *Een gladden ael by de staert te hebben.* Geven geen van beyde goet voetsel, ende zijn den siecken, noch den ghefonden goet om te eten, insonderheyt wat veel. Dan alderquaetst zijnsse voor de ghene, die een quade maegh hebben, ende die met gicht ofte steen ghequelt zijn. Oock houden se den loop der vrouwen tegen. Sy zijn beter ghebraden ofte met wijn ende specerijen ghestoof, dan ghesoden, om dat daer door haer overtollighe slijmerigheyt verbetert wert.

Van de visch met harde schelpen.

Onder de Visch, die in harde schelpen befloten is, zijn de **Oesters** van allen tijden voor de deli-

caetste ghehouden. Want sy verwecken appetijt, ende lust om te eten, ende om by te slapen, het welck alle-beyde lustighe ende delicate luyden wel aen-staet. Sy hebben een sultigh sap, ende daerom maecten sy oock den buyck weeck, maer sy en voeden niet veel, ende zijn de maegh, terwijlse verteert werden, beswaerlijck, ende doen in een kouwe maegh veel slijm vergaderen, ende veroorsaecken lichtelijck verstoppinge. En moeten daerom met sout, peper, ofte ander specerijen gegeten werden. Dan best zijnse met boter, peper, sout, ende wijn ofte tusschen twee schotels, ofte in haer eygē schelp op den rooster gestoof.

De **Mosselen** en zijn noch van smaeck, noch van substantie by de Oesters te gelijcken. Raen dienen sy niet anders als voor sacke-dragers, en diergelijcke die een stercke maegh hebbē. Sy zijn beter ghesoden, ende dan met peper ende azijn gegeten. Doch het voedsel datse geven is taey, en slijmerigh.

De **Crabbe/Steur-crabbe/Kreefte/Garnaet/Wosse-crabbe/** geven al meest, eenderhande voedsel. Sy zijn, insonderheyt de groote, hard-achtigh te verteren: dan wel verteert zijnde maken sy vele, maer grove gijl, ende moeten der-halven ghegeten worden met een vervvarmende ende dun-makende sause, om haer grovigheyt ende tayigheyt te beneemen, als is asijn met peper. Sy moeten alle-gader levend in de Ketel ghelmeten werden, anders en doogen sy niet.

De **Alp-kruipcken** vverden mede by vele voor groote delicates ghegeten. Sy zijn taey ende hart om te verteren, behalven het achterste dat sacht is: en-

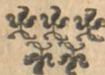
ende is best alleen ghegeten. Het welck oock waergenomen wert by de gene, die de wijngaert-flecken voor spijsgebruycken, gelijk ick in Italien dickwils gesien hebbe: dan alsoo wy hier te lande sulckē kost niet en snoepen, soo ist oock onnoodigh, daer van veel te schrijven.

Alle dese kost wert weynigh tot voedsel, ofte om den honger te versadigen, gebruyckt; maer meest tot veranderinge, ende lekkerheyt.

*Oesters, Garnaet, Aly-kruycken,
Is geen kost voor holle buycken;
Want dat vvoont in harde schelpen,
Plagh den hongher niet te stelpen:
Kreeft, en Steur, of Bosse-krabben,
Schoon sy ons de mage schrabben,
Syn alleen voor geyle lusten,
Die ons noyt en laten rusten;
Ghy, die nae den regel leeft,
Eet dat beter voedsel geeft.*

S E N E C A Epist. CVIII.

Ostrea non cibi, sed oblectamenta sunt, ad edendum saturos cogentia: quod gratissimum est adacibus, & se ultra quam capiant farcientibus, facile desensura, facile reditura.

F f j

Van